

Социјална заштита за деца

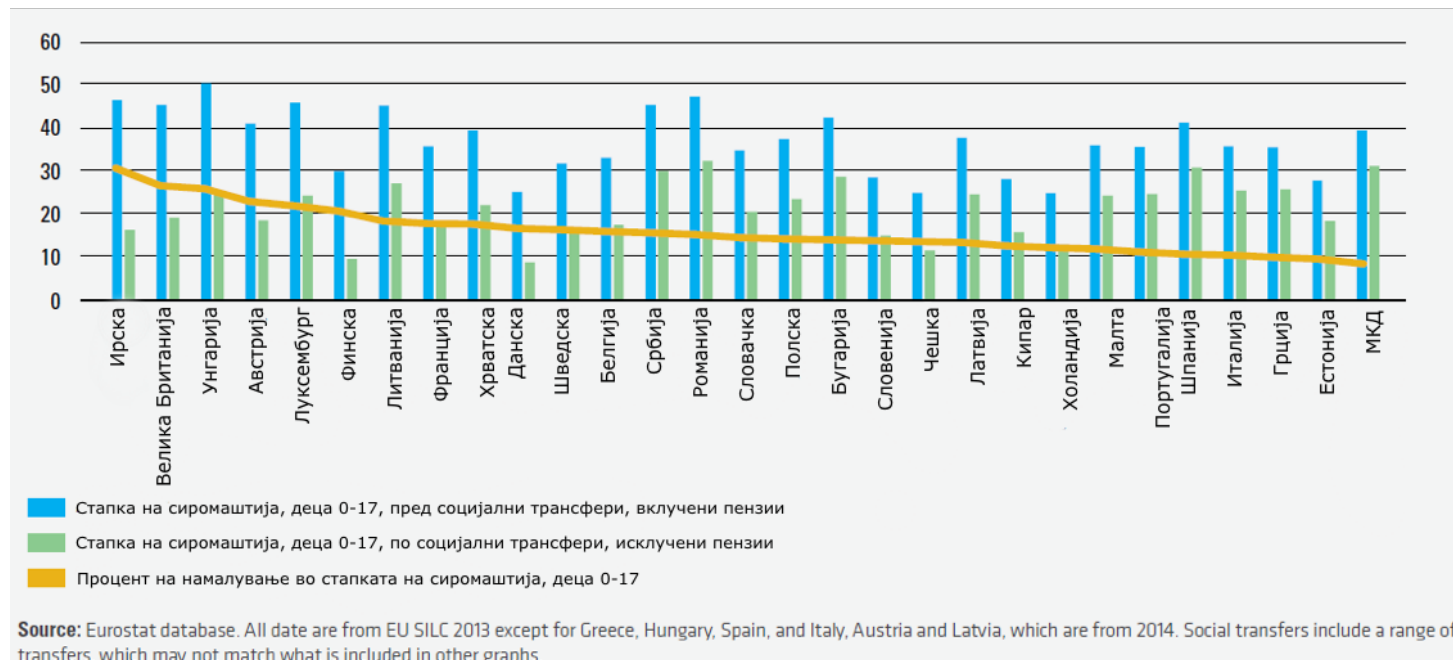


Социјалната заштита може да помогне да се гарантира адекватен животен стандард за децата и да придонесе за реализација на нивните права. Инвестирањето во социјалната заштита им помага на државите да изградат покохезивни општества, поотпорни заедници и посилни економии. За да се спречи детската сиромаштија и социјалната и економската ранливост, земјите треба да развиваат добро интегрирани системи за социјална заштита по мерка на посебните потреби на децата, и тоа со посебен акцент на најранливите. Клучни компоненти се: парични трансфери, програми за обезбедување пристап до услуги (на пр: здравствено осигурување, дотации за грижа за деца), услуги за социјална поддршка и грижа (на пр: советување, социјална работа) и соодветно законодавство (на пр: родителско породилно отсуство).

Истражувањата на УНИЦЕФⁱ во регионот ги идентификува предизвиците и можностите поврзани со социјалната заштита за децата во регионот, а дел од нив се релевантни за земјава:

- Согласно постоечката структура и примена, социјалната заштита во регионот не обезбедува адекватен животен стандард за децата или ублажување на нивната обесправеност и ранливост, и често не се опфатени најмаргинализираните деца и оние на кои им е најпотребна помош.
- Паричната помош за деца и семејства кои живеат во сиромаштија е премногу мала за да се постигне одржливо влијание на степенот на сиромаштија кај децата и семејствата, и голем број од најсиромашните семејства со деца се исклучени од системот за социјална помош.
- Услугите за социјална грижа и поддршка се недоволно развиени и неопходни се значителни инвестиции за да се опфатат најмаргинализираните деца и семејства. Програмите наменети да се помогне пристапот на децата и семејствата до здравство, образование, предучилишно образование и услуги за ран детски развој не го опфаќаат целото население.
- Заради неинформираност за програмите и дискриминација на најранливите деца и семејства и корисниците на социјална заштита, многумина се спречени да бидат приматели, па дури и да се пријават за додатоци и услуги на кои имаат право.
- Програмите често не успеваат да ги поврзат придобивките од социјалната заштита со останатите услуги за социјална поддршка и грижа. Оттаму, фрагментираните иницијативи не даваат одговор на многубројните фактори кои придонесуваат кон сиромаштија и социјална исклученост, и се создава дуплирање во опфатот, како и залудно трошење пари и време.
- Значителниот недостиг на податоци и анализи за влијанијата на програмите за социјална заштита врз децата го отежнува следењето на нивната имплементација и оценката на остварувањата. Расчленети податоци едвај и да постојат, особено по етничко потекло или попреченост.
- Стапката на трошок по дете и семејство за социјална помош е особено ниска насекаде низ регионот. Недоволното инвестирање често е резултат на отсуство на политичка волја, отколку на недоволно финансиски можности. Земјите со најголем трошок имаат најголеми достигнувања во намалувањето на детската сиромаштија.

Стапка на деца на возраст од 0-17 години во ризик од сиромаштија пред и по исплатата на социјална помош, рангирано според процент на намалување



Предизвиците на системот за социјална парична помош за деца во земјата

Системот за социјална парична помош за деца во земјата се соочува со предизвици во однос на неговата поставеност и примена, а тоа ги поткопува и резултатите. Со таквата неделотворност се ограничува опфатот и се намалува искористеноста на детските додатоци, а тоа придонесува и за фактот дека родителскиот додаток е особено скап, заради што е потребно владата да се соочи со тешки одлуки и да се намалуваат други важни расходи. Во главни црти, законите од областа на социјална заштитаⁱⁱ се особено сложени, заради што се јавуваат дуплирања и се придонесува за таквата недоследност.

Една од најважните недоследности е дека детскиот додадок е ограничен на лица кои се моментално вработени или примаат помош врз основ на невработеност. Иако тоа не е изречно предвидено со закон, правилникот за исплата на овој додаток содржи недоречености во однос на таквото ограничување, и согласно сегашната примена, значаен дел од населението, особено најсиромашното, е исклучено од примањето детски додаток.

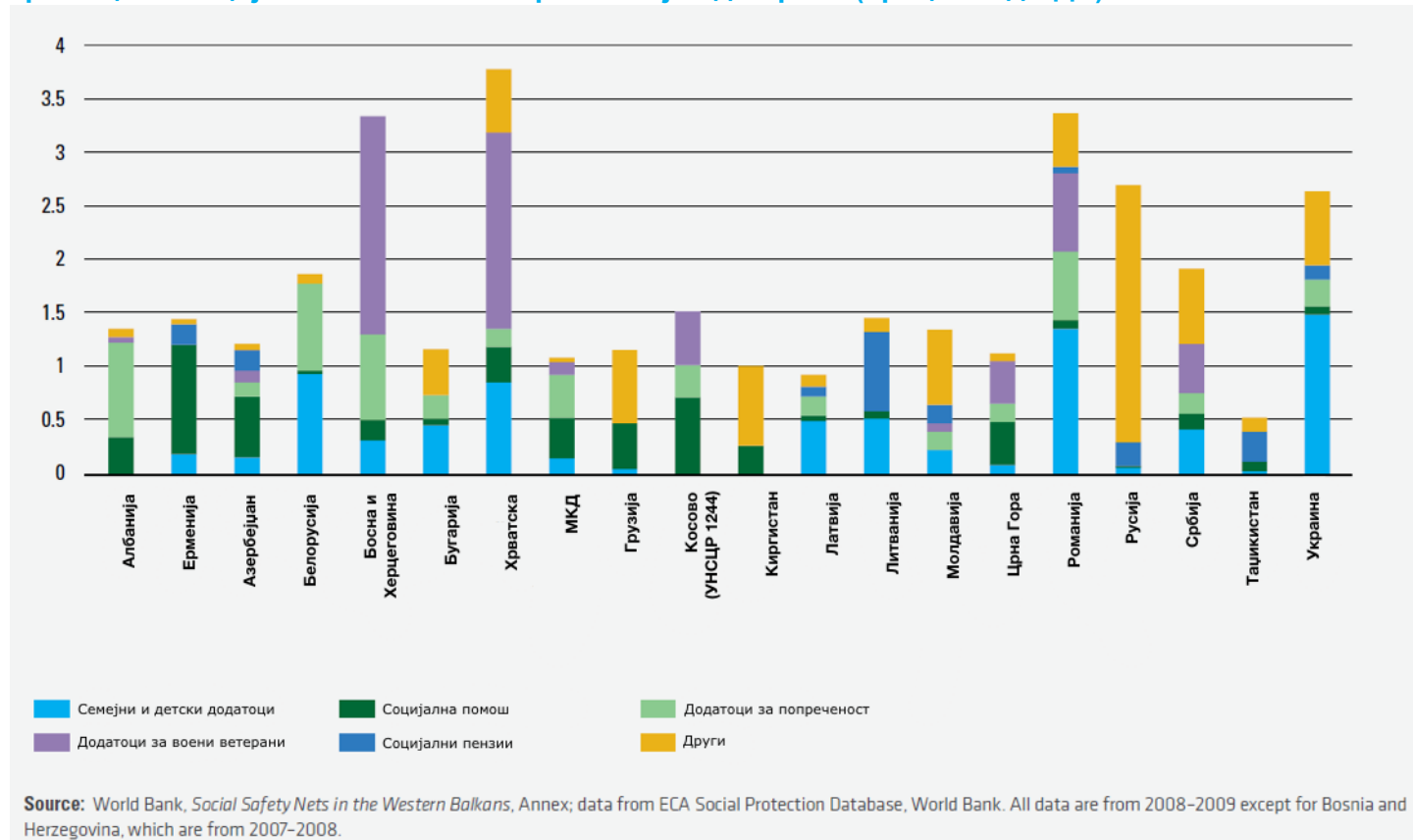
Различните методологии кои се применуваат за избор на корисници на додатоци на основ на остварени приходи оставаат простор за нееднаков третман. Фактот што некои од додатоците се исплаќаат на основ на приход на цело домаќинство, а други на основ на приходи во семејството, и дека до одредена мера постои преклопување на населението кое е опфатено со нив, укажува дека критериумите за исплата е неопходно да бидат координирани на подобрен начин. Меѓутоа, во моментот не постои

посебна формула за избор на корисници на разни програми. Следното се смета за главен извор на недоречености: (1) што претставува приход и што не се зема предвид при пресметувањето на основа за приход; (2) прагот за подобност според приходите; (3) семејството или домаќинството се земаат предвид при пресметката на основата на приход; и (4) примената на различни еквивалентни скалила.

Паричната вредност на додатоците е премногу ниска за да се постигне одржливо влијание врз стапката на сиромаштија кај децата и семејствата. На пример, детскиот додаток изнесува 740 МКД за дете до 15 годишна возраст и 1,175 МКД за дете на возраст од 15 и 18 години, при што вкупниот максимален износ е 1,870 МКД. Оттаму, семејство со две деца, едно на возраст помеѓу 15 и 18 години и едно под 15 години, треба да добива 1,915 МКД, но, наместо тоа, добива најмногу 1,870 МКД. Како резултат на тоа, побројните семејства, кои тежнеат да бидат и посиромашни, се наоѓаат во најлоша состојба. Од друга страна, поверојатно е дека токму овие семејства ќе се квалификуваат заради начинот на пресметка на прагот.

Во однос на поставеноста, детскиот додаток има невообичаено таргетирање за програма каде за основ се земаат приходите. Само 20% од корисниците се меѓу најсиромашните, процент кој се удвојува кај вториот децил. Заради тоа, детскиот додаток има значително подобар опфат помеѓу семејствата од вториот децил, отколку од првиот. Покрај тоа, проценките покажуваат дека речиси 14,000 домаќинства со деца кои спаѓаат во најсиромашниот децил се подобни за социјална парична помош, но, не и за детски додаток.

Трошоци за социјална помош во избрани земји од Европа (процент од БДП)



Родителскиот додаток, од друга страна, е додаток кој се исплаќа на мајка на трето живородено дете по јануари 2009 год. Во однос на поставеноста на родителскиот додаток, важно е да се разгледаат два клучни аспекти: паричната вредност и универзалноста. Последиците од овие два аспекти стануваат очигледни заради значително зголемениот број на корисници по започнувањето со примената (јануари 2009). Прво, споредено со другите додатоци, овој додаток има голема парична вредност. Со оглед дека не се прави проверка на финансиската состојба на примателите (т.е. приходите во домаќинството не се дел од критериумите за подобност), тоа имплицира огромни фискални трошоци. Второ, заради големата фискална оптовареност од сегашната поставеност, и постоењето на недоследности во поставеноста и опфатот со детскиот додаток (види погоре), полезно е да се направи анализа на заштедата која ќе произлезе од примена на таргетиран пристап.

Родителскиот додаток претставува помош за дете со најголем буџетски трошок. Покрај буџетските импликации и универзалноста на додатокот, сепак со родителскиот додаток не се опфатени сите оние кои се подобни. Иако изречно намената на родителскиот додаток не е да се намали детската сиромаштија, сè уште е дискутабилно дали првичната намера со таквата политика била да се обезбедуваат големи ненаменски трансфери, а голем број сиромашни домаќинства со деца да не добиваат помош. Во сценарио каде сите домаќинства со трето дете помало од 10 години добиваат додаток, само една четвртина од тие трансфери би завршиле кај најсиромашните 10% од населението.

Прегледот на меѓународните програми за парични трансфери за деца/родители покажува дека не постојат убедливи докази на меѓународно ниво во прилог на нивната ефективност за стимулирање на пораст кај населението. Со оглед на малата веројатност дека родителскиот додаток ќе има влијание на одлуката кај релативно богатите семејства да имаат повеќе деца, како и недоследностите на политиката кога ќе се спореди со лимитот за детскиот додаток и неговиот мал опфат, **поставеноста и структурата на овој додаток треба повторно да се разгледаат со цел ограничениите буџетски ресурси кои се на располагање да се користат ефективно за да се одговори на потребите на најсиромашните семејства.**

Препораки за политиката:

Кога програмите за социјална заштита не ги опфаќаат децата и семејствата на кои им се најпотребни, постои сериозно и пролонгирано лишување на децата од нивните права. Последиците се често непоправливи, и имаат повеќекратни и усложнети влијанија врз децата и општеството во целина. Децата кои нема да го постигнат својот целосен потенцијал не се во можност целосно да придонесуваат за општествениот, политичкиот и економскиот раст, а децата кои се соочени со сиромаштија е поверојатно да бидат сиромашни на постара возраст, а „циклусот на сиромаштија“ и понатаму да опстојува.

Оттаму, УНИЦЕФ ја повикува Владата и останатите релевантни чинители да се искористат можностите во рамки на тековната реформа на секторот за социјална заштита за:

- Да се постават приоритети во проширувањето и опфатот на социјалната помош за семејствата со деца, како и на детските додатоци, со цел да се постигне крајната цел, односно, обезбедување сигурен основен приход за сите деца.
- Да се направи преглед на вредноста на социјалната помош за да се утврди до кој степен истата е адекватна, особено за најранливите деца и семејства.
- Да се подобрат услугите за социјалната поддршка и грижа преку натамошно инвестирање во бројот и капацитетите на давателите на социјални услуги (особено на социјалните работници и водителите на предмети).
- Да се обезбеди пристап до достапно квалитетно згрижување во раното детство и услуги за рано учење за најсиромашните семејства со деца.

Фусноти:

ⁱ (УНИЦЕФ) Социјална заштита за правата и добросостојбата на децата во Централна и Источна Европа, Кавказ и Централна Азија

ⁱⁱ Закон за социјална заштита и Закон за детска заштита

unicef  | for every child

Фонд за деца на Обединетите нации (УНИЦЕФ) Орце Николов 74, 1000 Скопје Тел: +389 2 3231150
e-mail: skopje@unicef.org www.unicef.mk

● Facebook @UNICEF.MK ● Twitter @UNICEFMK ● Instagram @UNICEFMK ● YouTube @UNICEFMK